

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

The Canon of Discourses - Subcommentaries (Sutta
Piṭaka - Tīkā)

1. The Collection of the Long Discourses -
Subcommentaries (1. Dīgha Nikāya - Tīkā)

3. Subcommentary on the Chapter on Pāthika
(3. Pāthikavaggaṭīkā)

1. Commentary on the Discourse on Pāthika
(1. Pāthikasuttavaṇṇanā)

PaliVerse

1.The Collection of the Long Discourses - Subcommentaries

3. Subcommentary on the Chapter on Pāthika

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Dīghanikāye

Pāthikavaggaṭīkā

1. Pāthikasuttavaṇṇanā

Sunakkhattavatthuvaṇṇanā

1. Apubbapadavaṇṇanāti atthasaṃvaṇṇanāvasena heṭṭhā aggahitatāya apubbassa abhinavassa padassa vaṇṇanā atthavibhāvanā. “Hitvā punappunāgatamattha”nti hi vuttaṃ. Mallesūti ettha yaṃ vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttanayameva.

Chāyūdakasampanne vanasaṇḍe viharatīti anupiyasāmantā katassa vihārassa abhāvato. Yadi na tāva pavittṭho, kasmā “pāvisī”ti vuttanti āha “pavisissāmī”tiādi, tena avassaṃ bhāvini bhūte viya upacārā hontīti dasseti. Idāni tamatthaṃ upamāya vibhāvento “yathā ki”ntiādimāha. Etanti etaṃ “atippago kho”tiādikaṃ cintanaṃ ahoṣi. Ativiya pago khoti ativiya pātova. Channakopīnatāya, paribbājakapabbajjupagamena ca channaparibbājakaṃ, na naggaparibbājakaṃ.

2. Yasmā bhagavato uccākulappasutataṃ, mahābhinikkhamananikkhantataṃ, anaññasādhāraṇadukkaracaraṇaṃ, vivekavāsaṃ, lokasambhāvitataṃ, ovādānusāsanihi lokassa bahupakārataṃ, parappavādamaddanaṃ, mahiddhikataṃ, mahānubhāvatanti evamādikaṃ taṃtaṃattapaccakkhaguṇavisesaṃ nissāya yebhuyyena aññatitthiyāpi bhagavantaṃ disvā ādaragāravabahumānaṃ dassentiyeva, tasmā vuttaṃ “bhagavantaṃ disvā mānathaddhataṃ akatvā”tiādi. Lokasamudācāravasena lokopacāravasena. Cirassanti cirakālena. Ādīni vadanti upacāravasena. Tassāti bhaggavagottassa paribbājakassa. Gihisahāyoti gihikālato paṭṭhāya sahāyo. Paccakkhātoti yenākārena paccakkhānā, taṃ dassetuṃ “paccakkhāmī”tiādi vuttaṃ.

3. Uddissāti satthukārabhāvena uddissāti ayamettha adhippāyoti taṃ dassento “bhagavā me”tiādimāha. Yadā sunakkhattassa “bhagavantaṃ paccakkhāmī”ti cittaṃ uppannaṃ, vācā bhinnā, tadā evassa bhagavatā saddhiṃ koci sambandho natthi asakyaputtiyaabhāvato sāsanaṭo paribāhirattā. Ayaṃ tāvettha sāsanaṭutti, sā paṇāyaṃ ṭhapetvā sāsanaṭuttikovide aññesaṃ na sammadeva visayoti bhagavā sabbasādhāraṇavasena attanā sambandhābhāvaṃ dassetuṃ “api nū”ti ādiṃ vatvā sunakkhattaṃ “ko santo kaṃ paccācikkhasī”ti āha. Yasmā mukhāgatoyaṃ sambandho, na pūjāgatādiko, yo ca yācakayācitabbatāvasena hoti, tadubhayañcetta natthīti dassento bhagavā sunakkhattaṃ “ko santo kaṃ paccācikkhasī”ti avoca, tasmā tamatthaṃ dassetuṃ “yācako vā”tiādi vuttaṃ. Yācitako vā yācakaṃ

paccācikkheyyāti sambandho. Tvaṃ pana neva yācako “ahaṃ bhante bhagavantam uddissa viharissāmī”ti evaṃ mama santikaṃ anupagatattā. Na yācitako “ehi tvaṃ sunakkhatta mamaṃ uddissa viharāhi”ti evaṃ mayā apatthittattā.

Ko samānoti yācakayācitakesu ko nāma honto. Kanti yācakayācitakesu eva kaṃ nāma hontam maṃ paccācikkhasi. Tucchapurisāti jhānamaggādiuttarimanussadhammesu kassacipi abhāvā rittapurisā. Nanu cāyaṃ sunakkhatto lokiyajjhānāni, ekaccābhiññaṇca uppādesīti? Kiñcāpi uppādesi, tato pana bhagavati āghātuppādanena saheva parihiṇo ahosi. Aparādhō nāma suppaṭipattiya virajjhanahetubhūto kilesuppādoti āha “yattako te aparādhō, tattako doso”ti. Yāvañcāti avadhiparicchedabhāvadassanaṃ “yāvañca tena bhagavatā”tiādīsu viya. Teti tayā. Idanti nipātamattaṃ. Aparaddhanti aparajjhitaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - “paccācikkhāmidānāhaṃ bhante bhagavanta”ntiādīni vadantena tucchapurisa tayā yāvañcidaṃ aparaddhaṃ, na tassa aparādhassa pamāṇaṃ atthīti.

4. Manussadhammāti bhāvanānuyogena vinā manussehi anuṭṭhātabbadhammā. So hi manussānaṃ cittādhiṭṭhānamattena ijjanato tesam sambhāvitadhammo viya ṭhito tathā vutto, manussaggahaṇaṇcetta tesu bahulaṃ pavattanato. Iddhibhūtaṃ pāṭihāriyaṃ, na ādesanānusāsanīpāṭihāriyanti adhippāyo. Kateti pavattite. Niyyātīti niggacchati, vaṭṭadukkhato niggamanavasena pavattatīti attho. Dhamme hi niggacchante taṃsamaṅgipuggalo “niggacchatī”ti vuccati, aṭṭhakathāyaṃ pana nisaddo upasaggamattaṃ, yāti icceva atthoti dassetuṃ gacchatīti attho vutto. Tatrāti padhānabhāvena vuttassa atthassa bhummasena paṭiniddesoti tasmiṃ dhamme sammā dukkhakkhayāya niyyanteti ayamettha atthoti dassento āha “tasmiṃ...pe... saṃvattamāne”ti.

5. Agganti ñāyatīti aggaññaṃ. Lokapaññattinti lokassa paññāpanaṃ. Lokassa agganti lokupattisamaye “idaṃ nāma lokassa agga”nti evaṃ jānitabbaṃ bujhitabbaṃ. Aggamariyādanti ādimariyādaṃ.

6. Ettakaṃ vippalapitvāti “na dānāhaṃ bhante bhagavantam uddissa viharissāmī”ti, “na hi pana me bhante bhagavā uttarimanussadhammā iddhipāṭihāriyaṃ karotī”ti, “na hi pana me bhante bhagavā aggaññaṃ paññāpetī”ti ca ettakaṃ vippalapitvā. Idaṃ kira so bhagavā satthukiccaṃ iddhipāṭihāriyaṃ, aggaññapaññāpanaṇca kātuṃ na sakkotīti pakāsento kathesi. Tenāha “sunakkhatto kirā”tiādi. Uttaravacanavasena patiṭṭhābhāvato appatīṭṭho. Tato eva niravo nissaddo.

Ādīnavadassanatthanti diṭṭhadhammikassa ādīnavassa dassanatthaṃ. Tenāha “sayameva garahaṃ pāpuṇissasī”ti. Samparāyikā pana ādīnavā anekavidhā, te dassento sunakkhatto na saddaheyyāti diṭṭhadhammikasseva gahaṇaṃ. Anekakāraṇenāti “itipi so bhagavā araha”ntiādīnā anekavidhena vaṇṇakāraṇena. Evaṃ me avaṇṇo na bhavissatīti ajjhāsayena attano bālatāya vaṇṇārahānaṃ avaṇṇaṃ kathetvā. Evaṃ bhagavā makkhibhāve ādīnavaṃ dassetvā puna tassa kathane kāraṇaṃ vibhāvetuṃ “iti kho te”tiādimāhāti taṃ dassetuṃ “tato”tiādi vuttaṃ. Evañhi sunakkhattassa appakopi vacanokāso na bhavissatīti. Apakkamīti attanā yathāṭhitaṃ vuṭṭhāya apasakki. Apakkanto sāsanaṃ bhaṭṭho. Tenāha “cuto”ti. Evamevāti apakkamanto ca na yathā tathā apakkami, yathā pana kāyassa bheda apāye nibbatteyya, evameva apakkami.

Korakhattiyavattthuvaṇṇanā

7. Dvīhi padehīti dvīhi vākyehi āradham byatirekavasena tadubhayatthaniddesavasena uparidesanāya pavattattā. Anusandhidassanavasenāti yathānusandhisāṅkhātaanusandhidassanavasena.

Ekam samayanti ca bhummatthe upayogavacananti āha “ekasmiṃ samaye”ti ca. Thūlū nāma janapadoti janapadīnaṃ rājakumārānaṃ vasena tathāladdhanāmo. Kukkuravatam samādānavasena etasmiṃ atthīti kukkuravatikoti āha “samādinna-kukkuravato”ti. Aññampīti “catukkoṇḍikasseva vicaraṇaṃ, tathā katvāva khādanam, bhuñjanaṃ, vāmapādaṃ uddharitvā muttassa vissajjana”nti evamādikam aññampi sunakhehi kātabbakiriyaṃ. Catūhi sarīrāvayavehi kuṇḍanaṃ gamanaṃ catukkoṇḍo, so etasmiṃ atthīti catukkoṇḍiko. So pana yasmā catūhi sarīrāvayavehi saṅghaṭṭitagamano hoti, tasmā vuttaṃ “catusaṅghaṭṭito”ti. Tenevāha “dve jaṇṇūni”tiādi. Bhakkhasanti vā bhakkhitabbaṃ, asitabbañca. Tenevāha “yaṃ kiñci khādanīyaṃ bhojanīya”nti. Kāmaṃ khādanañca nāma mukhena kātabbaṃ, hatthena pana tattha upanāmanaṃ nivāretuṃ avadhāraṇaṃ katanti āha “hatthena aparāmasitvā”ti, aggahetvāti attho. Sundararūpoti sundarabhāvo. Vatāti patthanatthe nipāto “aho vatāhaṃ lābhī assa”ntiādīsu viya. “Samaṇena nāma evarūpena bhavitabbaṃ aho vatāhaṃ ediso bhaveyya”nti evaṃ tassa patthanā ahosi. Tenāha “evaṃ kirā”tiādi.

Garahatthe api-kāro “api siñce palaṇḍaka”ntiādīsu viya. Arahante ca buddhe, buddhasāvake “arahanto khīṇāsavā na hontī”ti evaṃ tassa diṭṭhi uppannā. Yathāha mahāsīhanādasutte “natthi samaṇassa gotamassa uttarimanussadhammā alamariyaññāḍassanavisesā”ti. Sattamaṃ divasanti bhummatthe upayogavacanam. Alasakenāti ajīraṇena āmarogena.

Aṭṭhitacamattatāya purāṇapaṇṇasadiso. Bīraṇatthambakanti bīraṇagacchā.

Mattā etassa atthīti mattaṃ, bhojanamattavantanti attho. Tenāha “pamāṇayutta”nti. Mantā mantāti mantāya mantāya.

8. Ekadvīhikāya gaṇanāya. Nirāhārova ahosi bhagavato vacanaṃ aññathā kātukāmo, tathābhūtopi sattame divase upaṭṭhākena upanītaṃ bhakkhasaṃ disvā “dhī”ti upaṭṭhāpetuṃ asakkonto bhojanataṇhāya ākaḍḍhiyamānahadayo taṃ kucchipūraṃ bhuñjitvā bhagavatā vuttaniyāmeneva kālamakāsi. Tena vuttaṃ “athassā”tiādi. Sacepi...pe... cinteyyāti yadi eso acelo “dhī”ti paccupaṭṭhapetvā “ajjapi ahaṃ na bhuñjeyya”nti cinteyya, tathācintane satipi devatāviggahena taṃ divasaṃ...pe... kareyya. Kasmā? Advejjhavacanā hi tathāgatā, na tesam vacanaṃ vitathaṃ hoti.

Gatagataṭṭhānaṃ aṅgaṇameva hotīti tehi taṃ kaḍḍhitvā gacchantehi gatagatapadeso uttarakasāmantā vivaṇaṅgaṇameva hutvā upaṭṭhāti. Teti titthiyā. Susānaṃyeva gantvāti “bīraṇatthambakaṃ atikkamissāmā”ti gacchantāpi anekavāraṃ taṃ anusamāyeyitvā punapi taṃyeva susānaṃ upagantvā.

9. Idanti idaṃ matasarīraṃ. “Tameva vā sarīraṃ kathāpesīti taṃ sarīraṃ adhiṭṭhahitvā ṭhitapetena kathāpesī”ti keci. Korakhattiyaṃ vā asurayonito ānetvā kathāpetu aññaṃ vā petaṃ, ko ettha viseso. “Acinteyyo hi buddhavisayo”ti pana vacanato tadeva sarīraṃ sunakkhattena pahatamattaṃ buddhānubhāvena utṭhāya tamatthaṃ ñāpesīti daṭṭhabbaṃ. Purimoyeva pana attho aṭṭhakathāsu vinicchito. Tathā hi vakkhati “nibbattaṭṭhānato”tiādi.

10. Vipākanti phalaṃ, atthanibbattīti attho.

Samānetabbānīti sammā ānetabbāni, sarūpato ānetvā dassetabbānīti attho. Pāṭihāriyānaṃ paṭhamādītā bhagavatā vuttānupubbiyā veditabbā. Keci panettha “paracittavibhāvanaṃ, āyuparicchavedavibhāvanaṃ, byādhivibhāvanaṃ, gativibhāvanaṃ, sarīranikkhepavibhāvanaṃ, sunakkhattena saddhiṃ kathāvibhāvanañcāti cha pāṭihāriyānī”ti vadanti, taṃ yadi sunakkhattassa cittavibhāvanaṃ sandhāya vuttaṃ, evaṃ sati “sattā”ti vattabbaṃ tassa bhāviavaṇṇavibhāvanāya saddhiṃ. Atha acelassa maraṇacittavibhāvanaṃ, taṃ “sattamaṃ divasaṃ kālaṃ karissatī”ti iminā saṅgahitanti visuṃ na vattabbaṃ, tasmā aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva gahetabbaṃ.

Acelakaḷāramaṭṭakavatthuvaṇṇanā

11. Nikkhantadantaṃmaṭṭakoti nikkhantadanto maṭṭako. So kira acelakabhāvato pubbe maṭṭakito hutvā vicari vivaradanto ca, tena naṃ “koramaṭṭako”ti sañjānanti. Yaṃ kiñci tassa dento “sādhurūpo ayaṃ samaṇo”ti sambhāvento aggaṃ seṭṭhaṃyeva denti. Tena vuttaṃ “lābhaggaṃ patto, aggalābhaṃ patto”ti. Bahū acelakā taṃ parivāretvā vicaranti, gahaṭṭhā ca taṃ bahū aḍḍhā vibhavasampannā kālena kālaṃ upasaṅkamitvā payirupāsanti. Tena vuttaṃ “yasaggaṃ aggaparivāraṃ patto”ti. Vatāniyeva pajjitabbato padāni. Aññaṃmaññaṃ asaṅkarato vatakoṭṭhāsā vā. Samattānīti samaṃ attani gahitāni. Puratthimenāti ena-saddasambandhena “vesāli”nti upayogavacanaṃ, avidūratthe ca ena-saddo pañcamyantoti āha “vesālito avidūre”ti.

12. Sāsane paricayavasena tilakkhaṇāhataṃ pañhaṃ pucchi. Na sampāyāsīti nāvabujhi na sampādesi. Tenāha “sammā ñāṇagatīyā”tiādi. Sampāyanaṃ vā sampādanaṃ. Pañhaṃ puṭṭhassa ca sampādanaṃ nāma sammadeva kathananti tadabhāvaṃ dassento “atha vā”tiādimāha. Kopavasena tassa akkhīni kampanabhāvaṃ āpajjimsūti āha “kampanakkhīnipi parivattetvā”ti. Kopanti kodhaṃ, so pana cittassa pakuppanavasena pavattatīti āha “kuppanākāra”nti. Dosanti āghātaṃ, so pana ārammaṇe dussanavasena pavattatīti āha “dussanākāra”nti. Atuṭṭhākāraṃ tuṭṭhiyā pītiyā paṭipakkhabhūtapavattiākāraṃ. Kāyavacīvikārehi pākaṭamakāsi. Mā vata noti ettha māti paṭikkhepo, noti mayhanti atthoti āha “aho vata me na bhaveyyā”ti. Maṃ vata noti ettha pana noti saṃsayeti āha “ahosi vata nu mamā”ti.

14. Paripubbo dahita-saddo vatthanivāsanaṃ vadatīti āha “paridahito nivatthavattho”ti. Yasanimittakatāya lābhassa yasaparihāniyāva lābhaparihāni vuttā hotīti pāliyaṃ “yasā nihīno”ti vuttaṃ.

Acelapāthikaputtavatthuvaṇṇanā

15. “Ahaṃ sabbhaṃ jānāmī”ti evaṃ sabbaññutaññānaṃ vadati paṭijānātīti ñāṇavādo, tena mayā ñāṇavādena saddhiṃ. Atikkamma gacchatoti upaḍḍhabhāgena paricchinnaṃ padesaṃ atikkamitvā iddhipāṭihāriyaṃ kātuṃ gacchato. Kiṃ panāyaṃ acelo pāthikaputto attano pamāṇaṃ na jānātīti? No na jānātīti. Yadi evaṃ, kasmā sukkhagajjitaṃ gajjīti? “Evāhaṃ loke pāsāṃso bhavissāmī”ti kohaññe katvā sukkhagajjitaṃ gajjī. Tena vuttaṃ “nagaravāsino”tiādi. Paṭṭhapetvāti yugaggāhaṃ ārabhitvā.

16. Hīnājjhāsāyattā...pe... udapādi. Vuttañhetam “hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike eva satte sevanti bhajanti payirupāsanti”ti.

Yasmā tathāvuttā vācā tathārūpacittahetukā, tañca cittaṃ tathārūpaditthacittahetukam, tasmā “taṃ vācam appahāyā”ti vatvā yathā tassā appahānam hoti, taṃ dassento “taṃ cittaṃ appahāyā”ti āha, tassa ca yathā appahānam hoti, taṃ dassetuṃ “taṃ ditthiṃ appaṇinissajjitvā”ti avoca. Yasmā vā tathārūpā vācā mahāsāvajjā, cittaṃ tato mahāsāvajjataram taṃsamuttāhāpakabhāvato, ditthi pana tato mahāsāvajjatamā tadubhayassa mūlabhāvato, tasmā tesam mahāsāvajjatāya imam vibhāgam dassetvā ayam anukkamo ṭhapitoti veditabbo. Tesam pana yathā pahānam hoti, taṃ dassetuṃ “aha”ntiādi vuttaṃ. “Nāham buddho”ti vadantoti sāṭṭheyyena vinā ujukameva “aham buddho na homi”ti vadanto. Cittaditthippahānepi eseva nayo. Vipateyyāti ettha vi-saddo paṭhame vikappe upasaggamattaṃ, dutiye pana visaraṇatthoti āha “sattadhā vā pana phaleyyā”ti.

17. Ekamṣenāti ekantena, ekantikam pana vacanapariyāyavinimuttaṃ hotīti āha “nipariyāyenā”ti. Odhāritāti avadhāritā niyametvā bhāsītā. Vigatarūpenāti apagatasabhāvena. Tenāha “vigacchitasabhāvenā”ti, iddhānubhāvena apanītasakabhāvena. Tena vuttaṃ “attano”tiādi.

18. Dvayaṃ gacchatīti dvayagāminī. Kīdisaṃ dvayanti āha “sarūpenā”tiādi. Ayañhi so gaṇḍassupariphotoṭṭhabbādosam.

19. Ajitassa licchavisenāpatissa mahāniraye nibbattitvā tato āgantvā acelassa pāthikaputtassa santike parodanam. Abhāvāti pubbe vuttappakārassa pāṭihāriyakaraṇassa abhāvā. Bhagavā pana sannipatitaparisāyaṃ pasādajananttham tadanurūpaṃ pāṭihāriyamakāsiyeva. Yathāha “tejodhātuṃ samāpajjitvā”tiādi.

Iddhipāṭihāriyakathāvaṇṇanā

20. Nicayanam dhanadhaññānam sañcayanam nicayo, tattha niyuttāti necayikā, gahapati eva necayikā gahapatinecayikā. Ettakāni jaṅghasahassānīti parimāṇābhāvato sahassehipi aparimāṇagaṇanā. Tenevāti imassa vasena sannipatitāya evaṃ mahatīyā parisāya bandhanamokkham kātuṃ labbhati, eteneva kāraṇena.

21. Cittutrāsabhayanti cittassa utrāsānākārena pavattabhayaṃ, na ñāṇabhayaṃ, nāpi “bhāyati etasmā”ti evaṃ vuttaṃ ārammaṇabhayaṃ. Chambhitattanti teneva cittutrāsabhayena sakalasarīrassa chambhitabhāvo. Lomahamsoti teneva bhayena, tena ca chambhitattena sakalasarīre lomānam haṭṭhabhāvo, so pana tesam bhittiyam nāgadantānam viya uddhammukhatāti āha “lomānam uddhaggabhāvo”ti. Antantena āvijjhītvāti attano nisīdanattham nigūḷhaṭṭhānam upaparikkhanto paribbājakārāmaṃ pariyantena anusamyāyitvā, kassacideva sunakkhattassa vā sunakkhattasadisassa vā sabbaññupaṭiññaṃ appahāya satthu sammukhībhāve sattadhā tassa muddhāphalanam dhammatā. Tena vuttaṃ “mā nassatu bālo”tiādi.

22. Saṃsappatīti tattheva pāsāṇaphalake bāladārako viya uttāhātuṃ asakkonto avasīdanavasena ito cito ca saṃsappati. Tenāha “osīdati”ti. Tattheva sañcaratīti tasmīmyeva pāsāṇe ānisadupaṭṭhino sañcalanam nisajjaseneva sañcarati, na

uṭṭhāya padasā.

23. Vinaṭṭharūpoti sambhāvanāya vināsenā, lābhassa vināsenā ca vinaṭṭhasabhāvo.

Paṭhamabhāṇavāraṇṇanā niṭṭhitā.

25. Goyuttehīti balavantabalībaddayojitehi.

26. Tassāti jāliyassa. Ayañhi maṇḍisena paribbājakena saddhiṃ bhagavantam upasaṅkamitvā dhammam suṇi, tato puretaram bhagavato guṇānam ajānanakāle ayam pavatti. Tenevāha “tiṭṭhatu tāva pāṭihāriyam...pe... parājayo bhavissati”ti.

27. Tiṇasīhoti tiṇasadisaharitavaṇṇo sīho. Kālasīhoti kālavaṇṇo sīho. Paṇḍusīhoti paṇḍuvaṇṇo sīho. Kesarasīhoti kesaravanto setavaṇṇo, lohitavaṇṇo vā sīho. Migaraññoti ettha miga-saddo kiñcāpi pasadakuruṅgādīsu kesucideva catuppadesu nirulho, idha pana sabbasādhāraṇavasenāti dassento “migaraññoti sabbacatuppadānam rañño”ti vuttaṃ. Āgantvā seti etthāti āsayo, nivāsanaṭṭhānam. Sīhanādanti parissayānam sahanato, paṭipakkhassa ca hananato “sīho”ti laddhanāmassa migādhipassa ghosaṃ, so pana tena yasmā kutocipi abhītabhāvena pavattiyati, tasmā vuttaṃ “abhītanāda”nti. Tattha tattha tāsu tāsu disāsu gantvā caritabbatāya bhakkhitabbatāya gocaro ghāsoti āha “gocarāyāti āhāratthāyā”ti. Varam varanti migasaṅghe migasamūhe mudumaṃsatāya varam varam mahimsavanavarāhādiṃ vadhivāti yojanā. Tenāha “thūlam thūla”nti. Varavarabhāvena hi tassa varabhāvo icchito. Sūrabhāvam sannissitam sūrabhāvasannissitam, tena. Sūrabhāvenāpi hi “kiṃ ime pāṇake dubbale hantvā”ti appathāmesu pāṇesu kāruññaṃ upatiṭṭhati.

28. Vighāsoti parassa bhakkhitasesatāya virūpo ghāso vighāso, ucchiṭṭham. Tenāha “bhakkhitārittamaṃsa”nti, tasmīṃ vighāse, vighāsanimitanti attho. Asmimānadosenāti asmimānadosahetu, ahaṃkāranimitanti attho. So panassa asmimāno yathā uppajji, taṃ dassetuṃ “tatrāya”ntiādi vuttaṃ.

“Segālakamyeṇvā”tipi pāṭho, yathāvuttova attho. Bheraṇḍakamyeṇvāti bheraṇḍasakuṇaravasadisamyeṇvā, bheraṇḍo nāma eko pakkhī dvimukho, tassa kira saddo ativiya virūpo amanāpo. Tenāha “appiyaamanāpasaddameṇvā”ti. Sammāpaṭipattiyā visesato suṭṭhu gatāti sugatā, sammāsambuddhā. Te apadāyanti sodhenti sattasantānam etehīti sugatāpadānāni, tisso sikkhā. Yasmā tāhi te “sugatā”ti lakkhīyanti, tā ca tesam ovādabhūtā, tasmā “sugatalakkhaṇesū”tiādi vuttaṃ. Yadi tā sugatassa lakkhaṇabhūtā, sāsanaabhūtā ca, katham panesa pāthikaputto tattha tāsu sikkhāsu jīvati, ko tassa tāhi sambandhoti āha “etassa hī”tiādi. Sambuddhānam demāti dentīti buddhasaññāya dentīti adhippāyo. Tena esa...pe... jīvati nāma na sugatanvayaajjhupagamanato. “Tathāgate”tiādi ekatte puthuvacananti āha “tathāgata”ntiādi. Bahuvacanam eva garusmīṃ ekasmimpi bahuvacanappayogato ekavacanam viya vuttaṃ vacanavipallāsenā.

29. Samekkhitvāti samam katvā micchādassanena apekkhitvā, taṃ pana apekkhanam tathā maññanamevāti āha “maññitvā”ti. Pubbe vuttaṃ samekkhanampi maññanam evāti vuttaṃ “amaññīti puna amaññitthā”ti, tena aparāparam tassa maññanappavattim dasseti. Bheraṇḍakaravam kosati vikkosati kotthu.

30. Te te pāṇe byāpādentō ghasatīti byagghoti iminā nibbacanena “byaggho”ti migarājassapi siyā nāmanti āha “byagghoti maññatīti sīhohamasmīti maññatī”ti. Yadi pi yathāvuttanibbacanavasena sīhōpi “byaggho”ti vattabbataṃ arahati, byaggha-saddo pana migarāje eva niruḥhoti dassento “sīhena vā”tiādimāha.

31. Sīhena vicaritavane saṃvaḍḍhattā vuttaṃ “mahāvane suññavane vivaḍḍho”ti.

34. Kilesabandhanāti taṇhābandhanato. Taṇhābandhanañhi thiraṃ daḥhabandhanam dummocanīyaṃ. Yathāha -

“Sārattarattā maṇikuṇḍalesu,
Puttesu dāresu ca yā apekkhā;
Etaṃ daḥhaṃ bandhanamāhu dhīrā,
Ohāriṇaṃ sithilaṃ duppamuñca”nti.

Kilesabandhanāti vā dasavidhasaṃyojanato. Mahāviduggaṃ nāma cattāro oghā mahantaṃ jalaviduggaṃ viya anupacitakusalasambhārehi duggamaṭṭhena.

Aggañña paññattikathāvaṇṇanā

36. Imassa padassa. Idaṃ nāma lokassa agganti jānitabbaṃ, taṃ aggaññaṃ, so pana lokassa uppattikkamo pavatti paveṇī cāti āha “lokuppatticariyavaṃsa”nti. Sammāsambodhito uttaritaraṃ nāma kiñci natthi pajānitabbesu, taṃ pana koṭiṃ katvā dassento “yāva sabbañña utaññaṇa pajānāmī”ti āha. “Mama pajānanā”ti assādentō taṇhāvasena, “ahaṃ pajānāmī”ti abhinivisanto diṭṭhivasena, “suṭṭhu pajānāmi sammā pajānāmī”ti paggaṇhanto mānavasena na parāmasāmīti yojanā. “Paccattaññevā”ti padaṃ “nibbuti viditā”ti padadvayenāpi yojetabbaṃ “paccattaṃyeva uppāditā nibbuti ca paccattaṃyeva viditā”ti, sayambhuññaṇena nibbattitā nibbuti sayameva viditāti attho. Atṭhakathāyaṃ pana “paccatta”nti padaṃ vividhavibhattikaṃ hutvā āvuttinayena āvattatīti dassetuṃ “attanāyeva attanī”ti vuttaṃ. Aviditanibbānāti appaṭiladdhanibbānā micchāpaṭipannattā. Pajānanampi hi tadadhigamavaseneva veditabbaṃ. Eti iṭṭhabhāvena pavattatīti ayo, sukhaṃ. Tappaṭikkhepena anayo, dukkhaṃ. Tadeva hitasukhassa byasanato byasaṇaṃ.

37. Taṃ dassentoti bhagavāpi “aññatitthiyo tattha sārasaññī”ti taṃ dassento. Ādhipaccabhāvenāti ādhipaccasabhāvena. Yassa ācariyavādassa vasena puriso “ācariyo”ti vuccati, so ācariyavādo ācariyabhāvoti āha “ācariyabhāvaṃ ācariyavāda”nti. Etthāti ācariyavāde. Iti katvāti iminā kāraṇena. Soti ācariyavādo. “Aggaññaṃ” tveva vutto aggaññaṃvisayattā. Kena vihitanti kena pakārena vihitam. Tenāha “kena vihitam kinti vihita”nti. Brahmajāleti brahmajālasaṃvaṇṇanāyaṃ. Tattha hi vitthārato vuttavidhiṃ idha atidisati, pāḷi pana tattha ceva idha ca ekasadisā vāti.

41. Khiḍḍā padosikā mūlabhūtā ettha santīti khiḍḍāpadosikaṃ, ācariyakaṃ. Tenevāha “khiḍḍāpadosikamūlaka”nti. Manopadosikanti etthāpi ese va nayo.

47. Yena vacanena abbhācikkhanti, tassa avijjamānatā nāma atthavasenevāti āha “asaṃvijjamānatṭhenā”ti. Tucchā, musāti ca karaṇatthe paccattavacananti āha “tucchena, musāvādenā”ti. Vacanassa antosāraṃ nāma aviparīto atthoti tadabhāvenāha “antosāravirahitenā”ti. Abhiācikkhantīti abhibhavitvā ghaṭṭentā kathenti, akkosantīti attho. Viparītasaññoti ayāthāvasañño. Subhaṃ vimokkhanti “subha”nti vuttavimokkhaṃ. Vaṇṇakasiṇanti sunīlakasupītakādivaṇṇakasiṇaṃ.

Sabbanti yaṃ subhaṃ, asubhañca vaṇṇakasiṇaṃ, tañca sabbhaṃ. Na asubhanti asubhampi “asubha”nti tasmaiṃ samaye na sañjānāti, atha kho “subhaṃ” tveva sañjānātīti attho. Viparītā ayāthāvagāhitāya, ayāthāvavāditāya ca.

48. Yasmā so paribbājako avissaṭṭhamicchāgāhitāya sammā appaṭipajjitukāmo sammāpaṭipannaṃ viya maṃ samaṇo gotamo, bhikkhavo ca sañjānantūti adhippāyena “tathā dhammaṃ desetu”ntiādimāha, tasmā vuttaṃ “mayā etassa...pe... vaṭṭatī”ti. Mammanti mammappadesaṃ pīḷājananaṭṭhānaṃ. Suṭṭhūti sakkaccaṃ. Yathā na vinassati, evaṃ anurakkha.

Vāsanāyāti kilesakkhayāvahāya paṭipattiyā vāsanāya. Sesaṃ suviññeyyamevāti.

Pāthikasuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. The Canon of Discourses - Subcommentaries. 1. The Collection of the Long Discourses - Subcommentaries. 3. Subcommentary on the Chapter on Pāthika. 1. Commentary on the Discourse on Pāthika Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org